

Lunds universitet
Box 117
221 00 Lund

Christian Sjöstrand
08-563 087 31
christian.sjostrand@hsv.se
BESLUT

2008-09-09
Reg.nr 31-5011-07

Anmälan mot Lunds universitet angående kostnader för egenterapi

Högskoleverket anser att Lunds universitet har stöd i uttalanden av riksdagen för att låta studenter på psykologprogrammet som väljer att genomgå egenterapi betala en del av kostnaderna för detta själva. Verket konstaterar att studenter som av ekonomiska skäl inte vill genomgå sådan terapi har möjlighet att enligt kursplanen delta i gruppterapi. Denna form av terapi medför inga kostnader för studenterna. Något brott mot högskoleförordningens regel om att utbildningen ska vara avgiftsfri för studenterna föreligger inte.

Anmälan

Lunds Samhällsvetarkår har anmält att studenterna på psykologprogrammet vid Lunds universitet måste betala för att genomgå egenterapi. Kåren har anfört i huvudsak följande.

Egenterapin är ett obligatoriskt moment inom kursen psykoterapi – psykoterapeutisk teori (delkursen utbildningsterapi). I kursplanen anges att fullgörandet av egen psykoterapi är en del av examinationen av kursen och i förlängningen en del av utbildningen, som inte kan avslutas innan detta moment har fullgjorts. Delkursen utbildningsterapi ger inte några högskolepoäng.

Enligt 1 kap. 10 § högskoleförordningen ska utbildningen vid högskolorna vara avgiftsfri. Likväl medför egenterapin stora kostnader för psykologstudenterna. Institutionen lämnar ekonomiskt bidrag med 350 kr per timme för 50 timmars individualterapi och med 145 kr per timme för 120 timmars gruppterapi. Detta bidrag täcker emellertid dåligt den kostnad studenten måste betala för att genomgå egenterapi. I en artikel i Psykologförbundets tidning 2005 anges den genomsnittliga timkostnaden för egenterapi till 500 kr.

Institutionen för psykologi anser att det finns ett kostnadsfritt alternativ genom möjligheten till gruppterapi. I praktiken är gruppterapi inget reellt alternativ då det endast finns ett fåtal gruppterapeuter i Skåne och dessa inte har kapacitet att ta emot samtliga studenter. Dessutom har Högskoleverket tidigare uttryckt att det faktum att ett kostnadsfritt alternativ erbjuds inte är någon lösning när det gäller att bestämma vem som ska stå för en kostnad, vilket är kärnan i kårens anmälan.

Sammanfattningsvis betraktar Lunds Samhällsvetarkår egenterapin som ett obligatoriskt moment i utbildningen och lärosätet ska därmed stå för studentens kostnader för egenterapin.

Utredning

Yttrande från Lunds universitet

Högskoleverket anmodade Lunds universitet att yttra sig över anmälan och att besvara bland annat följande frågor. Anser Lunds universitet att det är förenligt med högskoleförordningens bestämmelse om att utbildningen ska vara avgiftsfri för studenterna att studenter som väljer individualterapi måste betala en viss summa för varje timme? Anser universitetet att individualterapi och gruppterapi är likvärdiga alternativ?

Lunds universitet har i huvudsak anfört följande.

Lunds universitet anser att det är förenligt med bestämmelsen i 1 kap. 10 § högskoleförordningen (1993:100) om att utbildningen ska vara avgiftsfri för studenterna att de studenter på psykologprogrammet som väljer individualterapi får betala en viss summa av kostnaden för terapin själva. Som regeln i 1 kap. 10 § högskoleförordningen är utformad innefattar den enligt universitetets uppfattning inte något fullständigt kostnadsansvar för en högskola för allt som behövs för utbildningen. Utrymme finns för att studenterna själva måste betala vissa kostnader för sådant som krävs för utbildningen. De två alternativen individualterapi och gruppterapi är utbildningsmässigt likvärdiga. Den student som väljer individuell terapi kan dock rent personligen dra mer nytta av terapin än den student som väljer gruppterapi. Enligt Lunds universitets uppfattning är det rimligt att studenterna får stå för en del av kostnaden för det kostnadskrävande momentet individualterapi, eftersom erfarenheterna av terapin sannolikt är till nytta för studenterna även för privat bruk. Lunds universitet finner alltså att den del av den totala kostnaden för individualterapi som studenterna själva betalar är en sådan kostnad som studenterna ska stå för och att kostnaden därför inte kan anses vara en avgift för deltagande i utbildning och därmed inte heller strider mot regeln om avgiftsfrihet.

Vad gäller de båda alternativens likvärdighet anför Lunds universitet följande.

Delkursen utbildningsterapi kan enligt kursplanen genomföras antingen som individualterapi 50 timmar eller som gruppterapi 120 timmar. Enligt institutionen för psykologi kan individualterapi och gruppterapi anses vara likvärdiga alternativ under förutsättning att de båda terapiformerna bedrivs av en legitimerad terapeut och att upplägget sker utifrån vedertagna former. För gruppterapins del innebär detta att en terapigrupp bör bestå av sex–åtta deltagare, som träffas regelbundet en gång i veckan, totalt minst 120 timmar. För såväl individualterapi som gruppterapi gäller att den blivande psykologen tillsammans med andra människor reflekterar över sig själv, hur man agerar och reagerar i social interaktion och hur

man utifrån sina personliga livserfarenheter förhåller sig till sina presumtiva klienter. Gruppterapien erfordrar fler timmar än individualterapien för att varje individ ska få jämförbar tid för självreflektion. Undervisningen på kursen i psykoterapi är inriktad på individualpsykoterapi snarare än gruppterapi, vilket gör att studenten lättare får modeller för individualterapien samtidigt som gruppterapien kan ge viktig erfarenhet om sig själv med andra människor.

Kommentar från Lunds Samhällsvetarkår

I en kommentar har Lunds Samhällsvetarkår anfört följande.

Enligt administrationen på psykologprogrammet har under de senaste fem åren endast två av totalt cirka 400 studenter genomfört sin utbildningsterapi i form av gruppterapi. Det innebär att individualterapi är standardalternativet. För att gruppterapi ens teoretiskt ska kunna anses vara ett kostnadsfritt standardalternativ bör det föreligga en reell möjlighet att tillgodose samtliga studenters behov. Studentföreningen Lundapsykologerna har undersökt vilka terapeuter på den lista med tio gruppterapeuter som institutionen tillhandahåller som är tillgängliga. Endast två av terapeuterna kunde lämna kostnadsförslag, men förslagen (175 kr respektive 160 kr) översteg de 145 kr som institutionen ersätter. De båda terapeuterna krävde att studenten själv skulle organisera och leta upp en grupp på 6–8 personer.

Den beräknade genomsnittliga tiden som en student genomgår utbildningsterapien är tre terminer. Det betyder att cirka 120 psykologstudenter genomför sin terapi samtidigt. Om gruppterapi skulle vara ett standardalternativ ska alltså antalet 120 delas på antalet tillgängliga gruppterapeuter. Det är högst osannolikt att tillgången på gruppterapeuter skulle kunna tillgodose det rådande behovet för samtliga psykologstudenter, varför gruppterapi inte kan ses som ett standardalternativ.

Gruppterapi har även andra problem, såsom grupp sammansättningen. En psykologstudent passar sällan in i en psykoterapeutisk behandlande grupp, eftersom dessa ofta består av patienter med specifika problem och diagnoser såsom ätstörningar eller självskadebeteende. En grupp med enbart psykologstudenter kan skapa svårigheter för djupare reflektioner då det finns privata relationer mellan deltagarna.

Sammanfattningsvis anser kåren att gruppterapi inte är ett reellt alternativ, utan snarare ett skuggalternativ som syftar till att kringgå bestämmelsen i högskoleförordningen om att utbildningen ska vara avgiftsfri. Vad gäller alternativens likvärdighet anför kåren följande. Den huvudsakliga delen av kursen i psykoterapi är inriktad på individualterapi. Det finns inget speciellt behov av kompletterande kunskaper om grupper via den aktuella delkursen. Detta perspektiv tillgodoses i andra kurser.

Lunds universitets svar

Högskoleverket har anmodat Lunds universitet att kommentera vad Lunds Samhällsvetarkår har anfört. Universitetet har svarat följande.

Lunds universitet åberopar inte alternativet gruppterapi som skäl för att låta studenterna själva stå för en del av kostnaden för individualterapi. Skälet är i stället att en student sannolikt personligen kan dra mer nytta av individualterapi än av gruppterapi.

Utgångspunkten från institutionens sida har varit att studenterna fritt har fått söka upp och välja terapeut på den öppna marknaden. Lärarna hänvisar studenterna till gula sidorna i telefonkatalogen och till den lista som kåren har åberopat. Listan upprättades 2002 och har därefter uppdaterats kontinuerligt.

Institutionen för psykologi bedömer att både individualterapi och gruppterapi är relevanta som utbildningsterapi inom den gällande utbildningsplanen för psykologprogrammet. Institutionen instämmer inte i kårens påstående att det inte finns något speciellt behov av kompletterande kunskaper om grupper via delkursen utbildningsterapi. Den gruppterapeutiska erfarenhet som en student får genom att utföra utbildningsterapi i grupp går inte att jämföra med innehållet i andra kurser.

Tillämpliga regler, förarbeten m.m.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) påpekade i sin anslagsframställning för budgetåret 1987/88 (UHÄ-rapport 1986:12, anslag D 9) att statsmakterna med hänvisning till kostnaderna för de studerandes egenerapi beslutat om extra medel till psykologlinjen budgetåret 1985/86. Denna förstärkning hade dock enligt UHÄ inte varit tillräcklig. UHÄ konstaterade följande.

Det blir således, även när förstärkningen är fullt genomförd, omöjligt för universiteten att avsätta medel för de studerandes egenerapi, som när den sker under acceptabla former kostar 18 000 kronor per studerande. Mycket talar för att om ingen ytterligare resursförstärkning genomförs är de studerande hänvisade till antingen terapi som de själva måste bekosta eller terapi i grupp med andra studerande, vilket är professionellt otillfredsställande och upplevs som kränkande för individen.

1987 uttalade riksdagens utbildningsutskott (UbU 1986/87:17 s. 13) följande med anledning av två motionsyrkanden.

I psykologlinjens senare del ingår kursen psykoterapi, som omfattar 25 poäng. I denna kurs finns inslag av egenerapi som genomförs i form av självfarenhetsgrupper om 6–8 personer. Utbildningen löper över tre terminer och omfattar för egenerapins del ca 120 timmar. De studerande som väljer att gå i terapi utanför utbildningen får ett bidrag på 3 000 kr för detta, vilket motsvarar kostnaden för terapin inom utbildningen. Utskottet är medvetet om att den form i vilken egenerapin erbjuds inte upplevs som tillfredsställande av de studerande. Detta har bl.a. framförts av UHÄ i anslagsframställningen för budgetåret 1987/88. Behovet av

resurser för psykologutbildningen anses även i övrigt stort. Utskottet föreslår därför att undervisningen på psykologlinjen förstärks med 2 milj. kr för att avlasta de studerande kostnader för egenterapimomentet.

Förslaget bifölls av riksdagen (rskr. 1986/87:156).

Några år senare yrkade en riksdagsledamot i en motion (1989/90:Ub631) att riksdagen skulle begära hos regeringen att Universitets- och högskoleämbetet skulle få i uppdrag att se till att det av riksdagen beviljade anslaget i sin helhet användes till att avlasta psykologstudenternas kostnader för egenterapin.

Utbildningsutskottet uttalade följande (1989/90:UbU20 s. 9, rskr. 1989/90:271).

Budgetåret 1987/88 skedde en riktad resursförstärkning just till psykologlinjen med 2 milj. kr. Den var från riksdagens sida otvetydigt avsedd just för egenterapin på psykologlinjen. Det avsedda ändamålet angavs inte i regleringsbrevet.

Riksdagen gav dock inte regeringen det uppdrag till UHÄ som motionären yrkat, utan förklarade att riktade resursförstärkningar i framtiden borde knytas till det ändamål som riksdagen avsett genom en notering i regleringsbrevet.

När UHÄ utvärderade psykologlinjen 1992 konstaterade myndigheten (UHÄ-rapport 1992:6, s. 30) att universiteten 1987/88 erhöll ytterligare medel som skulle användas till de studerandes egenterapi. Några institutioner hade påtalat för UHÄ att ”dessa pengar inte kom egenterapin tillgodo utan sögs upp i de gemensamma omkostnaderna vid dessa universitet.” Beträffande studenternas kostnader redovisades följande.

Totalt kostar egenterapin i januari 1992 med för studenterna rabatterat pris 685 kronor i timmen. Man räknar med att den studerande måste ha minst 60 timmar. Institutionen bidrar med maximalt 250 kronor i timmen, varför egenterapin kostar den studerande minst 26 100 kr.

När Högskoleverket utvärderade grundutbildningen i psykologi 2004 anförde verket följande (Högskoleverkets rapportserie 2004:11 R, s. 12).

Egenterapin är i regel ett kostsamt inslag för psykologstudenten. Ett undantag är Umeå universitet som ersätter hela studentens kostnad för individuell egenterapi. Vid Örebro universitet försöker man hålla nere kostnaden genom en överenskommelse med cirka 20 terapeuter så att studenten betalar högst 500 kronor till terapeuten och får 350 kronor i bidrag från institutionen. Vid samtliga lärosäten ges bidrag i sådan omfattning att det fullt ut täcker kostnaderna för egenterapi i form av gruppterapi. Huvuddelen av studenterna verkar dock föredra individuell egenterapi.

Högskoleverket anser att det är angeläget att regeringen klargör vem som ska stå för kostnaderna för egenterapin och samtidigt ger vederbörande ekonomiska förutsättningar att göra detta, exempelvis genom särskilda anslag till utbildningarna eller genom särskilda bidrag/studielån till studenterna.

Högskoleverkets bedömning

Enligt 1 kap. 10 § högskoleförordningen (1993:100) ska utbildningen vid högskolorna vara avgiftsfri för studenterna. Denna regel trädde i kraft den 1 juli 1995 (SFS 1995:944) och beslutades av den socialdemokratiska regering som tillträdde hösten 1994. Frågan hade varit uppe i riksdagen under den borgerliga regeringen, men hade inte lett till lagstiftning med följande motivering (1992/93:UbU3, s. 17).

... För de statliga universiteten och högskolorna är det sedan lång tid en självklarhet att avgifter inte tas ut för undervisningen. Dessa högskolor och universitet är statliga myndigheter. Sådana får inte utan bemyndigande i instruktion eller liknande författning ta ut avgifter för sin verksamhet. Något sådant bemyndigande för högskolornas reguljära utbildning är inte aktuellt.

I november 1995 behandlade riksdagen på nytt en motion om avgiftsfrihet för utbildning. Utbildningsutskottet (bet. 1995/96:UbU4 s. 5) upprepade vad utskottet uttalat 1993 och påpekade att det sedan den 1 juli 1995 är klart utsagt i högskoleförordningen att utbildningen ska vara avgiftsfri för studenterna.

Införandet av regeln om avgiftsfrihet i högskoleförordningen 1995 innebar alltså ingen förändring av rättsläget. Därmed är de uttalanden som riksdagen och regeringen gjort dessförinnan om kostnader för studenter fortfarande av intresse.

Kostnaderna för egenterapin inom psykologutbildningen var aktuell i riksdagen 1987. Enligt utbildningsutskottet genomfördes egenterapin i form av självverfarenhetsgrupper om 6–8 personer. Studenterna kunde välja att gå i terapi ”utanför utbildningen” och få ett bidrag på 3 000 kr för detta, vilket motsvarade kostnaden för terapin inom utbildningen. Med hänvisning bland annat till att terapin i självverfarenhetsgrupperna inte upplevdes som tillfredsställande av de studerande, beslutade riksdagen budgetåret 1987/88 om en riktad resursförstärkning avsedd för egenterapin på psykologlinjen.

Situationen 1987 var alltså sådan att studenterna erbjöds kostnadsfri gruppterapi inom utbildningen, men kunde genomgå egenterapi utanför utbildningen. Lärosätenas bidrag till studenternas kostnader för egenterapi täckte dock inte hela kostnaden, vilket innebar att studenterna fick bära en del av kostnaderna själva. Riksdagen ansåg uppenbarligen inte att detta stred mot principen att lärosätena inte fick ta ut avgifter för utbildningen. Riksdagen sköt dock till extra medel för att studenterna i stället för gruppterapi skulle kunna genomgå egenterapi. Av UHÄ:s utvärdering av psykologlinjen 1992 framgår att de extra medlen inte ledde till att egenterapin blev kostnadsfri för studenterna.

Situationen vid Lunds universitet skiljer sig endast från den av riksdagen accepterade ordningen genom att gruppterapi inte erbjuds ”inom utbildningen”. Enligt kursplanen för kursen får utbildningsterapin genomföras antingen som individualterapi eller som gruppterapi. Alternativen är enligt Lunds universitet utbildningsmässigt likvärdiga, vilket Höskoleverket inte finner skäl att ifrågasätta. Institutionen tillhandahåller inte terapeuter utan det är studenternas uppgift att ta de kontakter som behövs och välja den terapi som de önskar. Lunds Samhällsvetarkår har framhållit att det är svårt att få tag på terapeuter som kan tillhandahålla gruppterapi och att tillgängliga terapeuter begär ett arvode som överstiger det bidrag som institutionen lämnar. Kåren har dock inte visat att studenter som faktiskt efterfrågat gruppterapi inte har kunnat genomgå sådan terapi kostnadsfritt. Höskoleverket anser därför att gruppterapi måste betraktas som ett reellt alternativ för studenterna. Utredningen i detta ärende visar att psykologstudenterna vid Lunds universitet i mycket hög grad väljer att genomgå individualterapi, vilket var syftet med riksdagens åtgärder 1987. Sammantaget anser Höskoleverket att Lunds universitets hantering av utbildningsterapin inte kan anses strida mot riksdagens ställningstaganden.

Med stöd av riksdagens uttalanden kan Lunds universitet alltså hävda att det inte är otillåtet att studenterna får betala en del av kostnaderna för egenerapin. Studenter som av ekonomiska skäl inte vill genomgå egenerapi, har enligt kursplanen möjlighet att delta i gruppterapi. Denna form av terapi medför inga kostnader för studenterna. Något brott mot högskoleförordningens regel om avgiftsfrihet föreligger enligt Höskoleverkets mening inte.

Höskoleverket har i samband med utvärderingen av psykologutbildningarna anfört att det är angeläget att regeringen klargör vem som ska stå för kostnaderna för egenerapin och samtidigt ger vederbörande ekonomiska förutsättningar att göra det. Detta ärende visar att studenterna inte kan hävda att lärosätena har en skyldighet att stå för samtliga kostnader. Regeringen bör mot denna bakgrund ta ställning till om åtgärder ska vidtas för att minska studenternas utgifter för egenerapin. En kopia av detta beslut överlämnas därför till regeringen.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskanslern Anders Flodström i närvaro av planeringssekreteraren Carolina Johansson, kommunikationsstrategen Åsa Klevard och chefsjuristen Eva Westberg efter föredragning av verksjuristen Christian Sjöstrand.

Anders Flodström

Christian Sjöstrand

Kopia till:
Regeringen
Lunds Samhällsvetarkår